

Lublin, 5.04.2019 r.

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie
Wydział Humanistyczny
Instytut Filologii Polskiej
Zakład Teorii i Antropologii Literatury
pl. M. Curie-Skłodowskiej 4A
20-031 Lublin

AUTOREFERAT

(Załącznik nr 2 do Wniosku o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego)

1. Imię i nazwisko: Anna Beata Tryksza

2. Posiadane dyplomy, stopnie naukowe – z podaniem nazwy, miejsca i roku ich uzyskania oraz tytułu rozprawy doktorskiej

1998 – uzyskanie stopnia magistra filologii polskiej na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, na podstawie pracy *Powieści biograficzne Jarosława Marka Rymkiewicza*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Marii Woźniakiewicz-Dziadosz (recenzent: prof. dr hab. Krzysztof Stępnik).

2006 – uzyskanie stopnia doktora nauk humanistycznych w zakresie literaturoznawstwa – teoria literatury na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, na podstawie rozprawy *Strategie komunikacyjne a kod wierszowy w twórczości poetów końca XX wieku*, napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Marii Woźniakiewicz-Dziadosz (recenzenci: prof. dr hab. Adam Kulawik, prof. dr hab. Jerzy Świąch).

Dodatkowo ukończone

2009 – półroczny kurs *Retoryki praktycznej i krytyki* w Instytucie Badań Literackich Polskiej Akademii Nauk w Warszawie. Kurs zakończył się egzaminem. Nagroda Dyrektora Instytutu Badań Literackich PAN za ukończenie kursu z wynikiem celującym.

2010 – udział w warsztatach *Mowa ciała w praktyce z uwzględnieniem mediów, reklamy i polityki* zakończonych uzyskaniem certyfikatu (Siedlce).

2010 – ukończenie rocznego cyklu szkoleń w ramach projektu *Promocja nauki szansą Lublina – nauka w biznesie* (Lublin).

3. Informacje o dotychczasowym zatrudnieniu w jednostkach naukowych

1.10.1998 r. – 11.02.2007 r. – stanowisko asystenta w Zakładzie Teorii Literatury UMCS;
od 12.02.2007 r. do dziś – stanowisko adiunkta w Zakładzie Teorii i Antropologii Literatury UMCS.

4. Wskazanie osiągnięcia wynikającego z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. nr 65, poz. 595 ze zm.)

a. Tytuł osiągnięcia naukowego: jednotematyczny cykl publikacji pt.

Wierszowe filtry w poezji polskiej po 1989 roku

b. Autor/autorzy, tytuł/tytuły, rok wydania, nazwa wydawnictwa

1. A. Tryksza, *Wierszowe filtry poetyckiej tożsamości „rozproszonej”*. Dariusz Suska i Marcin Sendecki, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2019. Recenzja wydawnicza: dr hab., prof. UAM Krzysztof Skibski.

2. A. Tryksza, *Wierszowe „medytacje” czy retoryczna sztuczka w twórczości Jacka Dehnela*, [w:] *O Gdańsku literackim 1945–2015. Archeologie miejsca, palimpsesty historii*, pod red. J. Mosakowskiego, B. Dąbrowskiego, R. Młynarczyka, A. Nowaczewskiego, Fundacja Terytoria Książki, Gdańsk 2018, s. 299–311. Recenzja wydawnicza: prof. dr hab. Małgorzata Czermińska.

3. A. Tryksza, *Strategie autobiograficznych powrotów i wierszowych powtórzeń w najnowszej poezji polskiej*, [w:] *Kultura w świetle luster. Niepowtarzalność i multiplikacje w literaturze XX i XXI wieku*, pod red. A. Trykszy, M. Medeckiej, M. Ryszkiewicza, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2017, s. 15–29. Recenzja wydawnicza: dr hab., prof. UŁ Marzena Woźniak-Łabieniec.

4. A. Tryksza, *Państwo Piaskownicy i kosmos spraw ostatecznych w wierszach Dariusza Suski*, [w:] *Z prac Towarzystwa Kultury Języka. Dialog pokoleń w języku potocznym, w języku wsi i miasta, w literaturze, w publicystyce, w tekstach kultury. Z prac Towarzystwa Kultury Języka*, pod red. E. Wierzbickiej-Piotrowskiej, Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa 2015, s. 403–413. Recenzja wydawnicza: prof. dr hab. Stanisław Gajda, dr hab., prof. UW Józef Porayski-Pomsta.

5. A. Tryksza, *Ogród wierszowej tradycji. Kilka uwag o „Zachodzie słońca w Milanówku” Jarosława Marka Rymkiewicza*, „Czytanie Literatury. Łódzkie Studia Literaturoznawcze”,

2014 nr 3, s. 73–81. Recenzenci numeru czasopisma: prof. dr hab. Anna Czabanowska-Wróbel, dr hab. Joanna Dembińska-Pawelec, prof. dr hab. Joanna Pyszny, prof. dr hab. Magdalena Rembowska-Płuciennik, dr hab. Radosław Sioma, prof. dr hab. Anna Węgrzyniak.

6. A. Tryksza, *Retoryczne strategie tekstowe a kod wierszowy (na przykładzie utworów poetyckich Tomasza Majerana ze zbioru „Koty. Podręcznik użytkownika”)*, [w:] *Świat Słowian w języku i kulturze XIV. Wybrane zagadnienia z literatur i kultur słowiańskich*, pod red. D. Dziadosz i A. Krzanowskiej, Volumina.pl Daniel Krzanowski, Szczecin 2013, s. 165–172. Recenzenci wydawniczy: dr hab., prof. UP w Krakowie Halina Chodurska, dr hab., prof. US Irina Fedorczyk, dr hab., prof. UAM Anna Horniatko-Szumilowicz.

7. A. Tryksza, *Wiersze ze śmieci. O strategii banału w poezji polskiej po 1989 roku*, [w:] *Świat Słowian w języku i kulturze XI. Wybrane zagadnienia z literatur i kultur słowiańskich*, pod red. E. Komorowskiej i A. Krzanowskiej, Volumina.pl Daniel Krzanowski, Szczecin 2010, s. 171–178. Recenzja wydawnicza: prof. dr hab. Halina Waszkielewicz, dr hab., prof. US Piotr Michałowski.

8. A. Tryksza, *Paradoksy i powroty. O spójności w utworach poetyckich Eugeniusza Tkaczyszyna-Dyckiego*, [w:] *Od poetyki do hermeneutyki literaturoznawczej. Prace ofiarowane Profesorowi Adamowi Kulawikowi w 70. rocznicę urodzin*, pod red. T. Budrewicza i S. Ossowskiego, Wydawnictwo Antykwa, Kraków 2008, s. 527–551. Recenzja wydawnicza: prof. dr hab. Stanisław Bryndza-Stabro.

c. omówienie celu naukowego ww. pracy i osiągniętych wyników wraz z omówieniem ich ewentualnego wykorzystania

Zgodnie z art. 16 ust. 2 ustawy z dnia 14 marca 2003 roku w sprawie nadawania stopni i tytułów naukowych za osiągnięcie habilitacyjne uznałam jednotematyczny cykl publikacji zatytułowany *Wierszowe filtry w poezji polskiej po 1989 roku*. Składa się nań osiem pozycji: jedna monografia autorska oraz siedem artykułów naukowych opublikowanych w czasopiśmie i monografiach zbiorowych w latach 2008–2019.

Publikacje wchodzące w skład cyklu łączy przede wszystkim **zastosowana metoda badawcza**. Tytułowa **formuła wierszowe filtry**, **kluczowa dla cyklu**, ma eksplikować związki istniejące pomiędzy jego elementami oraz wskazywać na wspólny obszar prowadzonych badań. Ich celem jest zwrócenie szczególnej uwagi na **sposób funkcjonowania i działanie formy wierszowej (tytułowe wierszowe filtry)** w przestrzeni poetyckich zjawisk pojawiających się w literaturze polskiej po 1989 roku. Interesuje mnie głównie analiza sposobu działa-

nia oraz interpretacja efektów wynikających z zastosowania sensotwórczego mechanizmu wierszowego. Nie chodzi więc o stworzenie w miarę spójnego tematycznie katalogu analiz utworów poetyckich, lecz o ich **wybór ze względu na kryterium efektywności zastosowania w nich formy wierszowej**. Usytuowanie moich badań w przestrzeni zjawisk kulturowych, historycznoliterackich, językowych, antropologicznych oraz retorycznych zapewnia stosowny kontekst dla analityczno-interpretacyjnych działań. Konsekwentnie ukierunkowane badania oraz wypracowane w czasie wieloletnich studiów narzędzia opisu pozwalają w sposób bardziej dogłębny i odmienny od dotychczas stosowanych metod analizować i interpretować dokonania literackie w obrębie nowej i najnowszej poezji. Rzadko podejmowane badania wersologiczne, szczególnie te usytuowane w szerokim kontekście kulturowym, należy uznać za przedsięwzięcia wspierające rozwój literaturoznawstwa. Tego typu **badania otwierają przestrzeń dla dyskursu poetologicznego i konkretnych idiopoetyk, stwarzając możliwość kontynuacji** i uzupełniania dotychczasowych eksploracji badawczych.

W centrum moich zainteresowań naukowych, już od wielu lat, znajduje się wiersz. Wobec bogatej i różnorodnej tradycji wersologicznej, obecnej zarówno w badaniach literaturoznawców, jak i językoznawców oraz w świetle powszechnie stosowanych (także w środowisku naukowym) potocznych definicji oraz skojarzeń związanych z wierszem, badacz pragnący bliżej mu się przyjrzeć, staje wobec konieczności redefinicji kwestii podstawowych. *Fenomen wiersza*, jak go określa Krzysztof Skibski, a przede wszystkim fenomen wiersza wolnego, który w moich publikacjach naukowych dominuje, nie daje się zamknąć w kategoriach ewolucji formalnej ze wszystkimi konsekwencjami z niej wynikającymi. Obecność *formy wierszowej* wymaga uwzględnienia szczególnych zależności pomiędzy jej kulturowym statusem a możliwościami wynikającymi z językowego skondensowania wersów oraz narzuca konieczność ich włączenia w sfunkcjonalizowany obieg znaczeniowy. Zarówno w monografii, wchodzącej w skład poddawanego ocenie cyklu, jak i w artykułach wymiennie są stosowane określenia *wiersz* oraz *forma wierszowa*, ewentualnie *struktura wierszowa*. Najogólniej, oznaczają one uporządkowanie odmienne od prozatorskiego, a w konsekwencji dające inne niż forma prozatorska efekty.

W trakcie prowadzonych badań – tak w perspektywie teoretycznej, jak i w odniesieniu do konkretnych projektów poetyckich – krystalizował się mój sposób ujęcia i rozumienia *wiersza*. Jest on przeze mnie traktowany **nie tylko jako pewien estetyczny gest wskazujący na obszar wypowiedzi o charakterze nieasertorycznym, ale przede wszystkim jako znacząca forma wypowiedzi, jej struktura**, której semantyczne możliwości i redundantne upo-

rządkowania, inne niż w prozie, **przekładają się na konkretne efekty prozodyjne, składniowe i graficzne, uruchamiając mechanizmy sensotwórcze**. Wobec powyższego, **wierszowe filtry jako celowe, świadomie stosowane, a więc strategiczne sposoby porządkowania wypowiedzi, wiodą ku tropom semantycznym**. Zarówno kluczowa dla cyklu monografia, jak i artykuły wchodzące w jego skład wedle zamierzenia mają unaocznnić **bogactwo możliwości, które wynika z operowania samą formą wierszową**.

Badania, które podejmowałam w kolejnych publikacjach, są zawsze **próbą ukazania potencjału formy wierszowej**. Tego typu badania, skupiające uwagę na formie wierszowej, nie pojawiają się zbyt często. Jest to obszar raczej pomijany lub niedoceniany. Jakkolwiek w ostatnich latach nastąpiło ożywienie i kulturowe przeformułowanie sposobu prowadzenia badań nad wierszem (Witold Sadowski, Artur Grabowski, Krzysztof Skibski, Joanna Dembińska-Pawelec, Jan Potkański), to wciąż są one przez naukowców podejmowane dość rzadko.

W trakcie prowadzonych przeze mnie studiów wykrystalizowała się metoda badawcza, pozwalająca na opisanie szerokiego spektrum możliwości, jakie otwiera zastosowanie w utworze poetyckim *wiersza* w odniesieniu do konkretnych jego egzemplifikacji. Najlepiej owo **badawcze instrumentarium mieści się w formule szeroko rozumianej poetyki wiersza**. Warto zaznaczyć, iż było ono przeze mnie stosowane jeszcze w badaniach prowadzonych przed doktoratem i systematycznie następowała jego ewolucja. Początkowo prowadziłam wersyfikacyjne obserwacje porównawcze, związane z regularnym pojawianiem się na obszarze nowej i najnowszej poezji metrycznych, gatunkowych i stylistycznych nawiązań. Następnie poszukiwania właściwej metody badawczej zostały rozszerzone. Dla oglądu współczesnej poezji ważny stał się **kontekst retoryczno-komunikacyjny**, a to zaowocowało opublikowaniem monografii *Barbarzyńcy, klasycyści? Strategie wierszowe w najnowszej poezji*. Natomiast metoda badawcza, którą najogólniej określam jako *poetykę wiersza*, w publikacjach z lat 2015–2019, a szczególnie w książce *Wierszowe filtry poetyckiej tożsamości* uzyskała jeszcze szerszą, kulturową, antropologiczną podbudowę i stała się w pełni uświadomionym oraz efektywnie wykorzystywanym narzędziem badawczym.

W najnowszej monografii *poetyka wiersza* znalazła nie tylko swoje najpełniejsze zastosowanie, ale nastąpiło też jej uszczegółowienie, co realizuje się dzięki poszerzeniu badań o antropologiczny i kulturowy kontekst. Takie działania uzyskały własne terminologiczne określenia, co opisuję poniżej.

Wychodząc od formuły Elżbiety Dąbrowskiej – *poetycka antropologia*, która bardzo dobrze odzwierciedla cele wyznaczone w książce – dążyłam do dookreślenia stosowanej me-

tody badawczej i sprzężenia jej na poziomie analizy z materią egzemplifikacyjną. Taką funkcję doprecyzowującą spełnia w obszarze definicyjnym *antropologia wiersza*.

Wobec powyższego trzeba stwierdzić, iż *poetycka antropologia* jest w monografii rozumiana jako wyrażony w utworach konkretnych twórców projekt poetycki o specyficznym idiokulturowym charakterze. Natomiast *antropologia wiersza* wskazuje na funkcjonalny i w efekcie strategiczny aspekt działania formy wierszowej z typowymi dla niej wskaźnikami (relacje międzywersowe, reguły metryczne, wskaźniki gatunkowe i rytmizacyjne, syntagma-tyczna i semantyczna wartość wersów) dobieranymi ze względu na językowe wyrażanie człowieka, a ściślej – podmiotu.

Monografia *Wierszowe filtry poetyckiej tożsamości „rozproszonej”*. Dariusz Suska i Marcin Senddecki jako główny element cyklu oraz rozwinięcie moich wieloletnich zainteresowań naukowych jest prezentacją – w ramach szeroko rozumianej *poetyki wiersza*, a ściślej *poetyckiej antropologii* oraz *antropologii wiersza* – **sensotwórczej roli mechanizmów wierszowych, działających w wierszu wolnym**. Owe mechanizmy zastosowane w utworach poetyckich powstających po 1989 roku rozpatrywane są jako czynnik współtworzący rozproszoną, amorficzną tożsamość poetycką, która staje się estetycznym wyrazem kryzysu antropocentryzmu końca XX i początku XXI wieku, zaznaczającego się w obrębie nauki i kultury. Do opisu tych zjawisk został wykorzystany nie tylko język szeroko rozumianej humanistyki, ale i ten przynależny do nauk ścisłych, głównie chodzi o mechanikę kwantową. W przypadku twórczości Dariusza Suski, który jest poetą, ale i fizykiem z wykształcenia, intelektualne zaplecze jego poezji, związane z naukami ścisłymi, ma swoje logiczne uzasadnienie. Jednak dużo istotniejsze jest to, iż forma wierszowa zastosowana w utworach poetyckich ma u niego za zadanie stworzyć wrażenie bycia obrazem praw odkrytych przez mechanikę kwantową. U Suski sposób rozumienia podmiotowości i tożsamości jest bliski naukowej empirii. To rodzaj hipostazowania w zjawiska kultury aktualnej wiedzy związanej z antropocentrycznym kryzysem.

W tak szerokim kontekście kulturowym najistotniejsza jest jednak **obserwacja technik budowania podmiotowości zdecentralizowanej** (m.in.: dialogowość w znaczeniu Bachtinowskim; metaautoironia; strategie autobiograficzne; zmienność ról i zamazywanie tożsamościowych granic; zmienność punktów widzenia; rozmywanie tego, co ludzkie, w tym, co ludzkie nie jest, bez hierarchizowania; eksponowanie perspektywy solidaryzowania się i zacierania granic pomiędzy człowiekiem a różnymi elementami jego środowiska; zmieniające

się perspektywy; maksymalne ukrycie podmiotowej obecności), ujmowanej w konfrontacji z szeroko rozumianym Innym oraz powstawanie atrap tożsamościowych.

W analizach uwypuklone zostały techniki wierszowe, czyli *wierszowe filtry*, ujawniające i wspierające tożsamościowe „rozproszenie”, do których należy zaliczyć: wykorzystanie przerzutni, askładniowego toku wiersza wolnego; wykorzystanie powtórzeń wszelkiego rodzaju budujących strukturę wiersza (składniowe, leksykalne, rymowe, stroficzne, wersowe); wykorzystanie relacji wers/zdanie; wykorzystanie węzłowych punktów w wersie (klauzula, część inicjalna wersów/strof/strofoid); powtórzenia międzywersowe, międzystroficzne, międzytekstowe, międzytomikowe.

Wspomniany powyżej **antropocentryczny kryzys, wyrażający się w poddanych opisowi dziełach m.in. poprzez konstrukcję zdestabilizowanego, amorficznego podmiotu poetyckiego, którego filtrem jest w świadomy i celowy sposób zorganizowana forma wierszowa**, to zasadniczy przedmiot teoretycznych rozważań, zaprezentowanych w pierwszych dwóch rozdziałach monografii *Wierszowe filtry poetyckiej tożsamości „rozproszonej”*. Natomiast egzemplifikacją (twórczość poetycka Dariusza Suski i Marcina Sendeckiego) poczynionego założenia badawczego stają się dwa kolejne, analityczne rozdziały. Zarówno w rozważaniach teoretycznych, jak też w działaniach analitycznych, to właśnie *forma wierszowa*, rozumiana jako mechanizm znaczeniowtwórczy, jest metaforycznym *filtrem* dla tożsamości rozproszonej, istniejącej jako atrapa, proteza. *Wiersz* działa na zasadzie soczewki skupiającej uwagę na podmiotowej amorficznej tożsamości, która obrazuje empiryczny, filozoficzny i kulturowy kryzys antropocentryzmu.

Zarówno w monografii, jak i we wszystkich artykułach wchodzących w skład poddanego ocenie cyklu materię egzemplifikacyjną oraz historycznoliteracki i analityczno-interpretacyjny kontekst stanowią poetyckie wierszowane utwory powstające w literaturze polskiej po 1989 roku.

Rok 1989 traktuję tak jak większość badaczy nowej i najnowszej literatury (temat rozwinięty i szerzej komentowany w monografii *Wierszowe filtry poetyckiej tożsamości „rozproszonej”*), czyli **jako cezurę** dla procesów historycznoliterackich **umowną**, a nie rzeczywistą, przełomową estetyczną zmianę. Ustrojowe przeobrażenia, których znacznikiem jest 1989 rok, w powiązaniu z rozwojem wolnego rynku i mediów niewątpliwie ukształtowały nowe okoliczności funkcjonowania polskiej literatury, co nie przełożyło się natychmiast i bezpośrednio na konkretne dokonania artystyczne.

W poddawany ocenę cyklu publikacji starałam się stworzyć w miarę rozbudowane, szerokie, kulturowe tło dla działań poetów publikujących po 1989 roku. Spośród tych nowych formacji, poczynając, umownie, od poetów tzw. pokolenia „bruLionu”, a kończąc na tzw. rocznikach osiemdziesiątych, interesowała mnie szczególnie twórczość niektórych spośród nich (Marcin Świetlicki, Andrzej Sosnowski, Jacek Podsiadło, Tomasz Majeran, Mariusz Grzebalski, Eugeniusz Tkaczyszyn-Dycki, Joanna Mueller, Maria Cyranowicz, Dariusz Suska, Marcin Sendek). Wybór był podyktowany przede wszystkim zróżnicowanymi oraz artystycznie interesującymi sposobami efektywnego semantycznie wykorzystania formy wiersza wolnego. **Twórczość tych poetów stanowi albo ważny punkt odniesienia, albo udaną artystycznie egzemplifikację działania wierszowych filtrów.**

Najwięcej miejsca poświęciłam twórczości Marcina Sendeckiego i Dariusza Suski (dwa odrębne rozdziały w monografii dedykowane każdemu z nich oraz artykuł *Państwo Piaskownicy i kosmos spraw ostatecznych w wierszach Dariusza Suski* dotyczący tomu tego poety *Cała w piachu*). W książce pojawiają się także rozproszone w rozdziałach teoretycznych egzemplifikacje *poetyckiej* i *wierszowej antropologii* pojawiające się w utworach Adama Wiedemanna oraz Eugeniusza Tkaczyszyna-Dyckiego. Wykorzystanie mechanizmów *wierszowego filtru* w twórczości poetyckiej autora *Kochanki Norwida* znalazło swoje dopełnienie w artykule *Paradoksy i powroty. O spójności w utworach poetyckich Eugeniusza Tkaczyszyna-Dyckiego*. W twórczości poetyckiej Jacka Dehnela (*Wierszowe „medytacje” czy retoryczna sztuczka w twórczości Jacka Dehnela*), Andrzeja Sosnowskiego (*Wierszowe „medytacje” czy retoryczna sztuczka w twórczości Jacka Dehnela*) oraz Jarosława Marka Rymkiewicza (*Ogród wierszowej tradycji. Kilka uwag o „Zachodzie słońca w Milanówku” Jarosława Marka Rymkiewicza*) – *wierszowy filtr* działa z kolei dzięki wskrzeszanej m.in. przez tych twórców, wierszowej, metrycznej i gatunkowej tradycji, uruchamiając „rytm natury” lub „rytm kultury”. Natomiast u Tomasza Majerana *wierszowe filtry* wpisują się w globalną strategię (pojęcie *strategii* przywołane za Teunem van Dijkiem) rozumianą jako retoryczne figury myśli organizujące poszczególny utwór lub utwory poetyckie (*Retoryczne strategie tekstowe a kod wierszowy (na przykładzie utworów poetyckich Tomasza Majerana ze zbioru „Koty. Podręcznik użytkownika”)*). Panoramę szczegółowych egzemplifikacji działania *wierszowych filtrów* zamyka odniesienie do twórczości Darka Foksa, Miłosza Biedrzyckiego, Krzysztofa Śliwki, wpisane w popularną, szczególnie w latach 90. XX wieku, strategię banału (*Wiersze ze śmieci. O strategii banału w poezji polskiej po 1989 roku*).

Każdy ze wspomnianych literatów znalazł miejsce na mapie współczesnych zjawisk poetyckich, a ich twórczość została doceniona i naukowo wyróżniona, choćby poprzez odrębne książkowe opracowania, jak to się stało w przypadku Adama Wiedemanna, Marcina Sendeckiego czy Andrzeja Sosnowskiego. Inaczej rzecz się przedstawia w przypadku Dariusza Suski. Choć rocznikowo (ur. 1968 rok) sytuuje się on tuż obok Marcina Sendeckiego czy Adama Wiedemanna, to jest poniekąd „poetą osobnym”, niefunkcjonującym w tak widoczny sposób w medialnym, a przede wszystkim w naukowym obiegu. Jego znakomita twórczość, obserwowana z perspektywy *poetyckiej antropologii*, *antropologii wiersza* czy szeroko rozumianej *poetyki wiersza* zasługuje jednak na uwagę. Intelktualny i artystyczny potencjał tej poezji starałam się pokazać w swoich publikacjach, które na tle zarówno rozważań dotyczących *poetyki wiersza*, jak i dotychczasowego funkcjonowania twórczości Dariusza Suski w refleksji humanistycznej uznać można za nowe i znaczące, uzupełniające lukę w literaturoznawczych badaniach.

Ze względu na efektywność *wierszowych filtrów* szczególnie interesowała mnie w utworach poetyckich następująca problematyka:

1. Intertekstualność o charakterze metrycznym, stylistycznym czy gatunkowym, np. w poezji Tomasza Majerana, Jarosława Marka Rymkiewicza;
2. Strategia banału, np. w poezji Adama Wiedemanna, Darka Foksa, Miłosza Biedrzyckiego;
3. Odniesienia do zabiegów spójnościowych, charakterystycznych dla prozy niefabularnej (zgodnie z propozycją Bogdana Owczarka), np. w poezji Eugeniusza Tkaczyszyna-Dyckiego;
4. Kategorie podmiotowości i tożsamości poetyckiej czy też strategię tożsamościowe (w rozumieniu tożsamości spójnej i/lub rozproszonej) budowane na poziomie wypowiedzi, np. poprzez rozpoznanie siebie w rolach społecznych, poprzez identyfikatory płciowe, geograficzne, związane z pochodzeniem, przekonaniami na swój temat, poglądami itp., np. w poezji Dariusza Suski, Marcina Sendeckiego, Eugeniusza Tkaczyszyna-Dyckiego, Adama Wiedemanna.
5. Autobiografizm, motywy autobiograficzne, tzw. pisanie autobiograficzne, „pisanie sobą”, wykorzystywane jako strategia weryfikująca tożsamościowy wizerunek podmiotu, np. w twórczości Dariusza Suski, Marcina Sendeckiego, Eugeniusza Tkaczyszyna-Dyckiego, Adama Wiedemanna.

Szczególne znaczenie dla moich badań miało wykorzystanie w utworach poetyckich **technik związanych z wszelkiego typu powtarzalnością**, głównie na poziomie stylu, tematu, technik wierszowych, a w konsekwencji z ich namnażaniem, multiplikacją. Te zabiegi są traktowane jako część poetyckich tropów, których **celem jest wprzęgnięcie struktury wierszowej w różne typy działań artystycznych**: strategię budowanie spójnej lub rozproszonej tożsamości podmiotowej, konstruowanie nadrzędnych poetyckich obrazów, ujętych w formę retorycznych figur myśli, czy też strategię banału albo jako hipostazowanie wiedzy i nauki.

Podsumowując prezentację cyklu publikacji *Wierszowe filtry w poezji polskiej po 1989 roku*, rzecz można w zgodzie z przekonaniem wyrażonym przez Juliana Przybosia, iż wersologiczne studia – współcześnie wciąż rzadko podejmowane – bez badania całości dzieła nie mają sensu. Natomiast wówczas, gdy uda się i na poziomie poetyki, i w szerszej perspektywie, nie tylko literaturoznawczej, a przykładowo – antropologicznej lub kulturowej, znaleźć dla nich funkcjonalne, znaczące miejsce, to przestają być „smutnym zajęciem pedantów”, a stają się kluczem otwierającym nieznane dotąd możliwości oglądu nowej i najnowszej poezji.

5. Omówienie pozostałych osiągnięć naukowo-badawczych (artystycznych) od czasu uzyskania stopnia doktora (2006–2019)

Zaprezentowany powyżej cykl publikacji powstawał w trakcie moich wieloletnich studiów nad wierszem. Datują się one od czasu przygotowań związanych z rozprawą doktorską, która po modyfikacjach i rozszerzeniach została opublikowana w formie książkowej pod tytułem *Barbarzyńcy, klasycyści? Strategie wierszowe w najnowszej poezji* (Wydawnictwo UMCS, Lublin 2008). W tej monografii zajęłam się komunikacyjno-strategicznym (zgodnie z koncepcją Teuna van Dijka) sposobem funkcjonowania kodu wierszowego obecnego na obszarze literackim, dosyć rzadko jeszcze wówczas opisywanym przez badaczy. Materię egzemplifikacyjną stanowiła twórczość poetów urodzonych w latach 60. XX wieku, a publikujących głównie po 1989 roku.

Inspirująca do działań analityczno-interpretacyjnych poezja pochodziła z kręgu, dziś dobrze znanego, czasopisma „bruLion”. Strategiczne czynności nadawcze, których niezbywalną częścią jest kod wierszowy, zostały opisane przy wykorzystaniu wiedzy z zakresu retoryki klasycznej. To **wokół wybranych retorycznych figur myśli** (ironia, paradoks, pominięcie, emfaza, hiperbola) jako wielkich struktur semantycznych i reprezentacji idei, **skupiają się rozważania związane z poszukiwaniem funkcjonalnych aspektów wierszowej formy**

obecnej w utworze poetyckim. Była to moja pierwsza, tak szeroko zakrojona, próba stworzenia narzędzi badawczych pozwalających na opisanie znaczenia i funkcji struktur wierszowanych utworów poetyckich w kategoriach innych niż pojęcie metrum (jego obecności lub braku).

W kolejnych latach i w następnych publikacjach, z jednej strony, chętnie odwoływałam się do zaprezentowanej w powyższej monografii metody badawczej oraz prozodycznego (przyjętego za koncepcją wersologiczną Adama Kulawika) sposobu rozumienia wiersza nie jako utworu poetyckiego, lecz sposobu delimitacji innego niż proza, a z drugiej – rozpoczęłam pracę nad poszerzeniem i ewentualną modyfikacją wdrażanego instrumentarium. Także zbiór poetyckiej materii egzemplifikacyjnej został poszerzony o twórczość tzw. roczników późniejszych (debiuty poetyckie pojawiające się nie tylko pod koniec XX wieku, ale i na początku XXI).

Fenomen wiersza oraz wciąż odkrywane nowe możliwości analityczno-interpretacyjne z nim związane inspirowały mnie do kolejnych poszukiwań. Systematycznie i konsekwentnie podejmowane badania nad formą wierszową zaowocowały szeregiem artykułów oraz monografią (cykl publikacji zaprezentowany w pierwszej części autoreferatu).

Równolegle ze studiowaniem różnorodnych form najnowszego wiersza wolnego rozwijały się moje prace badawcze dotyczące najnowszej prozy polskiej oraz krytyki literackiej. Tej ostatniej poświęciłam artykuł (*Krytyka literacka „po przełomie”. Dyskusje i spory na łamach „Nowego Nurtu”*, [w:] *Literatura i jej obrzeża. Prace ofiarowane Pani Profesor Marii Woźniakiewicz-Dziadosz*, pod red. A. Chomiuk i M. Ryszkiewicza, Lublin 2012), w którym zajęłam się prezentacją, omówieniem oraz konfrontacją stanowisk w sporach i polemikach publikowanych na łamach najważniejszego wówczas forum młodej literatury, czyli w poznańskim „Nowym Nurcie”. Wypowiedzi krytyczne i metakrytyczne pojawiające się w tym czasopiśmie stanowiły rodzaj tematu dyżurnego, a ich ogromna liczba była dowodem żywiołowego zainteresowania i natychmiastowego reagowania na bieżące wydarzenia literackie. Artykuł jest próbą rozpoznania oraz uporządkowania obfitego materiału egzemplifikacyjnego według kryterium gatunkowego (artykuły, wywiady, polemiki, notatki krytyczne, komentarze, recenzje) oraz zmieniającej się perspektywy nadawczej (punkt widzenia krytyka-recenzenta, wydawcy-recenzenta, poety-recenzenta, specjalisty-recenzenta).

Uzupełnieniem badań nad wierszem w nowej i najnowszej poezji oraz krytyką literacką czasów „po przełomie” stały się artykuły dotyczące różnych sposobów budowania świata przedstawionego w niefabularnej i fabularnej prozie końca XX wieku i początku XXI wieku

(*O przemianach tradycyjnej fabularności w prozie polskiej schyłku XX wieku (na przykładzie „Kino-lino” Grzegorza Strumyka*), [w:] *Rzeczywistość i zmyślenie. Światy przedstawione w literaturze i kulturze XIX-XX wieku*, pod red. A. Szawerny-Dyrzki i G. Maroszczuk, Katowice 2017; *Menażeria osobowości i kakofonia głosów warszawskiej ulicy w prozie Sylwii Chutnik i Krzysztofa Vargi*, „Stylistyka” XXV 2016) oraz publikacja poszerzająca obszar badań o funkcję i znaczenie formy wierszowej, wykorzystywanej już nie w poezji, a w reklamie (*Rym i rytm. O funkcji wiersza w reklamie*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Seria FF”, vol. XXV, Lublin 2007). Ten artykuł znajdował się jeszcze pod znaczącym wpływem studiów związanych z przygotowaniem rozprawy doktorskiej. Dominuje tu więc komunikacyjno-retoryczne instrumentarium badawcze, a forma wierszowa postrzegana jest w myśl prozodycznej koncepcji wiersza Adama Kulawika.

Zainteresowania związane z retoryczną perspektywą badawczą i z samą retoryką jako arsenalem szerokiej humanistycznej myśli, wyrosłe dzięki studiom nad rozprawą doktorską, towarzyszą mojej pracy naukowej do dziś. Retoryka jako klasyczna wiedza o budowaniu estetycznych i skutecznych komunikatów zarówno w mowie, jak i w piśmie oraz jako metoda badawcza – niewątpliwie wzbogaciła mój warsztat naukowy. Dzięki zastosowaniu tak profilowanej perspektywy komunikacyjno-perswazyjnej (powiązanej z intencją nadawczą i oddziaływaniem perswazyjnym na odbiorcę) możliwe stało się poszerzanie zakresu badań oraz urozmaicanie wyboru studiowanych przeze mnie działań poetyckich (po części chodzi też o okolicznościowe wystąpienia laudacyjne, dotyczące poetyckich nagród (*Jak celebrować poezję? Retoryczność wystąpień laudacyjnych (lubelska nagroda „Kamień”)*), prozatorskich (*Obrazy wojny i retoryczne sposoby wzbudzania emocji w „Soli ziemi” Józefa Wittlina*. „Krzemieńskie Studia Komparatystyczne”, wydanie 4, pod red. nauk. D. Czyka, Krzemieniec 2014), publicystycznych („*Polityka*” o polityce i politykach. *Retoryka wypowiedzi dziennikarskich*. „Forum Artis Rhetoricae” 2012, nr 2), wierszowych (*Rym i rytm. O funkcji wiersza w reklamie*. „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Seria FF”, vol. XXV, Lublin 2007) oraz filmowych (*Kulisy medialnej iluzji w filmie Petera Weiera Truman Show* [w:] (*Nowe*) *media. Implikacje kulturowe, językowe i edukacyjne*, pod red. M. Karwatowskiej, B. Jarosz, Lublin 2015).

Nie została też pominięta dydaktyka retoryki (A. Tryksza, M. Medecką, *Renesans retoryki na studiach polonistycznych*, [w:] *Dydaktyka retoryki*, pod red. B. Sobczak i H. Zgółkowej, Poznań 2011). W 2009 roku podczas konferencji w Poznaniu (zał. 4, punkt 4) podzieliłam się swoimi doświadczeniami dydaktycznymi związanymi z wprowadzaniem zagadnień

retorycznych na polonistyczne studia w Lublinie. Jednak przede wszystkim zaproponowałam konkretne rozwiązania (ćwiczenia, przykładowe analizy) metodyczne dotyczące wykorzystania retorycznego instrumentarium analityczno-interpretacyjnego do badania konkretnych utworów poetyckich (przykładowo analizie poddany został wierszowany utwór poetycki Stanisława Barańczaka *Określona epoka*). Artykuł został w sposób wyróżniający oceniony przez recenzenta monograficznego tomu *Dydaktyka retoryki*, prof. dra hab. Bogdana Walczaka.

Obecnie kontynuacja moich badań dotyczących retoryki, także w powiązaniu z nową i najnowszą poezją polską, znalazła jeszcze inny przejaw. Pod kierownictwem dr hab., prof. UMCS Moniki Gabryś-Sławińskiej, przy współpracy z pracownikami Uniwersytetu Warszawskiego (dr hab. Elżbieta Wierzbicka-Piotrowska, dr Ewa Modrzejewska), Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego (dr hab. Paweł Gondek) oraz Instytutu Filologii Polskiej Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej (dr Anna Tryksza, dr hab. Mirosław Ryszkiewicz, mgr Ilona Gumowska-Grochot, mgr Tatiana Naklicka), został przygotowany i złożony w listopadzie 2018 roku wniosek grantowy o dofinansowanie projektu zatytułowanego *Encyklopedyczne kompendium wiedzy o retoryce współczesnej w Polsce* (finansowanie z Narodowego Programu Rozwoju Humanistyki, moduł: Dziedzictwo narodowe; ID: 423641; nr rejestracyjny wniosku: 11H 18 0121 87). Cel projektu stanowi syntetyczne opracowanie zarówno odmiennych sposobów rozumienia retoryki, pojawiających się w polskim współczesnym piśmiennictwie naukowym, jak też prezentacja wielu, wynikających ze zróżnicowanego definiowania retoryki, zastosowań oferowanego przez nią instrumentarium badawczego. W ramach projektu przewidziane są prace edytorskie, słownikowe i bibliograficzne, które wypełnią trzy tomy publikacji. Aktualnie wniosek jest na etapie rozpatrywania.

Istotną częścią mojej pracy naukowej jest też pełnienie funkcji recenzentki oraz redaktorki. Współpracuję z redakcją czasopism naukowych i jestem autorką recenzji omawiających najnowsze zjawiska poetyckie (*Poeta laureatus, poeta doctus*. [Piotr Machul „Ultimatum” 2016], „Akcent” 1 (151) 2018; *Sygnatury poetyckiej tożsamości* [Waldemar Michalski „Znak bez kropki” 2017], „Akcent” 1 (151) 2018; *Rymkiewicz w nowej odsłonie. Pytania o byt, śmierć, transcendencję*. „Topos” 6/2017) oraz współredaktorką monograficznego tomu (*Kultura w świecie luster. Niepowtarzalność i multiplikacje w literaturze XX i XXI wieku*, pod red. A. Trykszy, M. Medeckiej, M. Ryszkiewicza, Wydawnictwo UMCS, Lublin 2017) i tematycznego numeru czasopisma („Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska” 2017, vol. XXXV, sectio FF, *Lustra i inne* [tytuł monotematycznego numeru czasopisma], pod red. M. Gabryś-Sławińskiej i A. Trykszy).

Obecnie pełnię też funkcję promotora pomocniczego w przewodzie doktorskim otwartym na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. Dysertacja będzie dotyczyć znaczeń formy wierszowej w najnowszej poezji polskiej (zał. 4).

Anna Beata Trykser